

AATTEET, OPIT JA IDEOLOGIAT KASVATUKSEN JA KOULUTUKSEN MÄÄRITTÄJINÄ –SEMINAARIN TYÖRYHMÄESITYKSET

(abstraktit työryhmittäin aikataulun jälkeen)

YLIOPISTOT, POLTIikka JA IDEOLOGIA

Arto Nevala, pj.

Sali 104 (I-kerros)

- 12.30–13.00 **Käytännöllisiä vai ideologisia lähtökohtia? Lääketieteen opintouudistuksen taustat 1960-luvun suomalaisissa yliopistoissa**
Sari Aalto, Helsingin yliopisto
- 13.00–13.30 **Joensuun yliopiston ja Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun ainelaitosten strategiset valinnat osana kilpailuvaltiollistumiskehitystä Suomessa, 1980–1995**
Mikko Kohvakka, Itä-Suomen yliopisto
- 13.30–14.00 **Opetus- ja kasvatuskäsitykset Joensuun korkeakoulun 1970-luvun politisoitumiskeskustelun taustalla**
Alina Kuusisto, Itä-Suomen yliopisto
- 14.00–14.30 **Tabut suomalaisessa yliopisto-opetuksessa**
Katalin Miklossy, Anne Nevgi, Emilia Palonen & Suvi Kansikas, Helsingin yliopisto

ARVOT JA AMMATTIKOULUTUS

Risto Ikonen, pj.

Sali 309 (III-kerros)

- 12.30–13.00 **Kirkon kasvatustieteen keskus ammattikoulutuksen katsomusopetukseen vaikuttajana 1956–1981**
Maaria Klemola
- 13.00–13.30 **AmmatINVALINTAOPPAAT nuoria työelämään valmistamassa ja aikuisiksi kasvattamassa**
Sinikka Selin, Helsingin yliopisto
- 13.30–14.00 **Ammatillisen koulutuksen ambivalentti arvomaailma**
Antti Maunu, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry
- 14.00–14.30 **Ulkomailla toimivat kulttuuri- ja koulutusinstituutit valtioiden, aatteiden ja ideologioiden palveluksessa - historiallinen katsaus**
Olli Suominen, Turun yliopisto

KANSALAISKASVATUS, IDEOLOGIAT JA KÄYTÄNNÖT

Pauli Arola, pj.

Sali 312 (III-kerros)

- 12.30–13.00 **”Rikoksenahan nämä käsitteli tämän” koulupoissaolon**
Marjo Laitala, Oulun yliopisto
- 13.00–13.30 **Vastuullisuuteen kasvattaminen ja liberaali moraalisubjekti – aatehistoriallinen tarkastelu**
Risto Suvanto, Valola Säätiö

13.30 – 14.00 **Porvarillisen liikuntavalistuksen aatteelliset vaikutteet v. 1918–1950**
Jussi Turtiainen, Helsingin yliopisto

KOULUTUS, AIKA JA IDEOLOGIA

Sirkka Ahonen, pj.

Sali 313 (III-kerros)

- 12.30–13.00 **Koulutusta varallisuuteen ja säätyyn katsomatta - koulutuksen säätykonfliktista 1800-luvulla**
Tarja-Liisa Luukkanen, Helsingin yliopisto
- 13.00–13.30 **Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa**
KT Pigga Keskitalo, Sámi allaskuvla, Norja
- 13.30–14.00 **Uusliberalismia vai ei? – Suomalaista perusopetusta koskevien koulutuspoliittisten kasvatusta ja opetustavoitteiden arvot vuosina 1994–2012 Shalom Schwartzin arvoteorian valossa**
Ilari Kärki, Helsingin yliopisto
- 14.00–14.30 **Tiedon metropoli. Tutkimuksen, opetuksen ja tiedonvälityksen käännekohtia ja vaikuttajia Helsingin historiassa 1945–2010.**
Martti Häikiö, Helsingin yliopisto

Abstraktit

YLIOPISTOT, POLTIKKA JA IDEOLOGIA -TYÖRYHMÄ

Käytännöllisiä vai ideologisia lähtökohtia? Lääketieteen opintouudistuksen taustat 1960-luvun suomalaisissa yliopistoissa

Sari Aalto, Helsingin yliopisto

Tarkastelen esitelmässäni 1970-luvun alussa lääketieteellisissä tiedekunnissa toteutetun tutkinto- ja opintouudistusta ja erityisesti sen taustatekijöitä. 1960-luvulla suomalaiset yliopistot olivat voimakkaiden uudistuspainojen alla. Opetusministeriön ohjaukseen alkoi muodostua keskitetty korkeakoululaitos, kun uusia korkeakouluja perustettiin, opiskelijamääriä lisättiin laajasti ja yliopistoilta alettiin vaatia uudistuksia niin opintojen kulun, tutkintojen rakenteen kuin hallinnon osalta. Uudistuspainoihin vaikuttivat monilla aloilla myös tieteen sisäiset tekijät ja kansainvälinen kehitys. Keskeistä oli kuitenkin yhteiskunnan koulutukseen suuntaama hyötyajattelu, joka tuotti muutospainetta yliopiston perinteisiin rakenteisiin. Vaatimukset johtivat 1960- ja 1970-lukujen taitteessa laajaan, Opetusministeriöstä johdettuun tutkinnonuudistukseen, joka koski kaikkia aloja.

Esitelmässäni tarkastelen lääketieteellisten tiedekuntien tutkinnonuudistusprosessia ja erityisesti sen taustatekijöitä. Lääketieteessä opintouudistukseen lähdettiin pitkälti alan sisäisistä, varsinkin käytännöllisistä lähtökohdista, joita olivat tutkinnon paisuminen, opetuksen etäännyminen käytännön työstä, tieteen kehitys ja pyrkimykset yhtenäistää tutkintoja Pohjoismaiden tasolla. Kuitenkin myös aatteelliset tekijät olivat merkittäviä, sillä uudistus nivoutui murroksessa olleeseen terveyspolitiikkaan ja siinä tehtyihin ratkaisuihin. Kuten aiemminkin lääkärikoulutuksen uudistamisessa merkittävä osuus oli näillä yhteiskunnallisilla seikoilla. Ideologis-poliittista väriä uudistus sai erityisesti loppuvaiheissaan, kun se nivoutui yleiseen tutkinnonuudistukseen. Esitelmä liittyy tekeillä olevaan väitöskirjaani, jonka työnimenä on ”Medisiinareiden lääkäri-

identiteetin synty ja ammattikunnan kulttuuriin kasvaminen suomalaisissa yliopistoissa 1930-luvulta 1970-luvulle”.

Joensuun yliopiston ja Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun ainelaitosten strategiset valinnat osana kilpailuvaltiollistumiskehitystä Suomessa, 1980–1995

Mikko Kohvakka, Itä-Suomen yliopisto

Sami Moision mukaan suunnittelu- ja kilpailuvaltioideologioiden yhteentörmäys 1980luvulla muodosti Suomessa vaiheen, jolloin ”keynesiläinen hyvinvointidiskurssi” ja ”hayekilais-schumpeterilainen kilpailukykydiskurssi” kohtasivat ja asettuivat limittäin moniaikaisina poliittisina toimintaperiaatteina. Kilpailu(kyky)ajattelu ja -politiikka tulivat 1980-luvulla asteittain myös korkeakouluihin, joiden odotettiin tukevan yhteiskuntaa yhä laajemmassa määrin. Yhteiskunnan eri tasoilta säteilleet toiveet ja vaatimukset olivat niin moninaiset, että oli olemassa riski niiden ajautumisesta ristiriitaan paitsi keskenään myös korkeakoulujen omien tavoitteiden ja toimintalogiikoiden kanssa.

Tässä esitelmässä tarkastelen, mitkä tekijät ohjasivat korkeakoulujen osastojen ja ainelaitosten toimintaa Lappeenrannassa ja Joensuussa 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa, ja miten ne asemoituivat osaksi kilpailuvaltiollistumiskehitystä Suomessa. Esitelmä kytkeytyy osaltaan korkeakoulututkimuksen yhteiskuntahistorialliseen koulukuntaan, mutta tuo siihen uudenlaisen Suomen aluerakenteen muokkausprosesseja painottavan perspektiivin. Tukeutumalla maantieteilijöiden keskuudessa vahvan aseman saaneeseen skaalan käsitteeseen sekä sosiologien alun perin lanseeraamaan institutionaalisen logiikan käsitteeseen, pyrin osoittamaan, että korkeakoulut ovat – ajasta ja paikasta riippuen – ottaneet enemmän tai vähemmän aktiivisesti osaa suomalaisen yhteiskunnan tilallisen rakenteen tuottamiseen ja jäsentämiseen; ne ovat antaneet merkityksiä milloin paikallisuutta, milloin taas kansallista ja/tai kansainvälistä skaalaa vahvistaville sosiaalisille, taloudellisille ja poliittisille prosesseille.

Tarkastelemalla Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun energiatekniikan, konetekniikan ja tuotantotalouden laitosten sekä Joensuun yliopiston fysiikan ja kemian laitosten, yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ja Karjalan tutkimuslaitoksen yhteiskuntatieteellisen osaston tekemiä valintoja opetuksessa ja tutkimuksessa 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa etsin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten laitosten/osastojen eri tavoin skaalautuneet institutionaaliset logiikat sekä käytännön toiminta suhteutuivat alkavaan kilpailuvaltiollistumiskehitykseen ja sen painottamiin logiikoihin ja aluerakenteen muotoihin?
2. Syntyikö laitosten/osastojen sisällä ”skaalavastarintaa” tai paineita suunnata (skaalata) toimintaa tavalla, jonka voi tulkita vastustaneen kilpailuvaltiollistumisen logiikoita ja niiden painottamia aluerakenteen muotoja?

Opetus- ja kasvatuskäsitykset Joensuun korkeakoulun 1970-luvun politisoitumiskeskustelun taustalla

Alina Kuusisto, Itä-Suomen yliopisto

Useimmat suomalaiset ovat kuulleet Tampereen yliopistosta ja sen 1970-luvun punaisesta maineesta. Yhtä lailla julkisuuden ja ympäröivän yhteisön hampaisiin joutui pieni ja aloitteleva Joensuun korkeakoulu – nykyisen Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksen edeltäjä. Korkeakoulun opetusta, tutkimusta ja eräitä tutkijoita syytettiin vasemmistopainotuksista ja jopa marxilaisuudesta. Samalla kannettiin huolta politisoituneen maineen seurauksista korkeakoululle ja maakunnalle.

Väitöstutkimukseni tavoitteena on sanomalehtiaineiston ja haastattelujen avulla purkaa Joensuun korkeakoulun politisoitumisesta 1970-luvulla käytyä aikalaiskeskustelua sekä ilmiöstä myöhemmin tehtyjä tulkintoja. Keskeinen tutkimuskysymys on, miksi keskustelu Joensuun korkeakoulusta politisoitui.

Yliopistojen ja tieteen politisoitumisesta keskusteltiin 1970-luvun Suomessa myös laajemmin. Tutkimukseni valottaakin paitsi korkeakoulun ja paikallisen yhteisön suhdetta myös koko 1970-luvun yliopistokeskustelun jännitteisyyttä pienen maakuntayliopiston näkökulmasta. Laaja haastatteluaineisto avaa myös 1970-luvun yliopistotoimijoiden akateemista itseymmärrystä. Lisensiaatintyössäni hahmotin lehtikirjoittelusta diskurssianalyysiä hyödyntäen neljä konfliktin tasoa, jotka selittävät korkeakoulukeskustelun kärjistymistä. Ne ovat alueellisuus, puoluepoliittisuus, opettamiseen ja kasvatukseen liittyneet käsitykset sekä akateemisen kulttuurin muutos. Nämä vastakkainasettelut ovat lähtökohtana myös tulevassa väitöskirjassani, jossa teemoittelua syventää, ja mahdollisesti jäsentää uudelleen, vuoropuhelu muistitiedon kanssa. Seminaarialustuksessani keskityn esimerkkinä toiseen konfliktin tasoon eli käsityksiin opetuksesta ja kasvatuksesta ja pohdin mitä uutta vielä keskeneräinen haastatteluaineisto ja sen analysointi voisi siihen tuoda.

Tabut suomalaisessa yliopisto-opetuksessa

Suvi Kansikas, Katalin Miklossy, Anne Nevgi & Emilia Palonen, Helsingin yliopisto

Helsinki Challenge -ryhmämme Higher Education Unbounded!

(<https://highedunbounded.wordpress.com>) tavoitteena on kehittää ja edistää sellaisten aiheiden yliopisto-opetusta, jotka koetaan vaikeina tai hankalina niihin liittyvien poliittisten, yhteiskunnallisten tai kulttuuristen tekijöiden takia. Tällaisia aiheita ovat esimerkiksi demokratia, ihmisoikeudet, tasa-arvo tai sananvapaus, jotka ymmärretään eri tavoin eri maissa ja se voi vaikeuttaa kansainvälistä kanssakäymistä sekä keskinäistä ymmärrystä. Yleisesti ajatellaan, että suomalaisessa yliopistokontekstissa ei ole rajoitteita ja meillä on helppo käsitellä mitä vaan aihetta. Mutta onko näin?

Ryhmämme teki maaliskuussa 2015 kyselytutkimuksen siitä, mitä aiheita Helsingin yliopistossa opettavien tutkijat ja opettajat pitävät omalla tieteenalallaan tai oppiaineessaan sellaisina, joita pyritään välttämään opetuksessa tai tutkimuksessa. Kysely on osa laajempaa kansainvälistä tiedonkeruuta, jonka pohjalta haluamme vaikuttaa tulevaisuuden akateemiseen kulttuuriin. Aiomme kehittää uusia metodeja kohdata ja purkaa tabuina koettuja aiheita, jotka haittaavat kriittistä ajattelua ja avointa keskustelua. Esityksemme esittelee kyselyn alustavia tuloksia.

ARVOT JA AMMATTIKOULUTUS -TYÖRYHMÄ

Kirkon kasvatustieteiden keskus ammattikoulutuksen katsomusopetukseen vaikuttajana 1956–1981

Maaria Klemola

Tarkastelen esityksessäni Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhteydessä toimineen Kirkon kasvatustieteiden keskuksen pyrkimyksiä vaikuttaa katsomusopetukseen ammattikouluissa toisen asteen uudistuksen aikana (1956–1981). Työni pääasiallinen aineisto koostuu Kirkon kasvatustieteiden keskuksen ammattikasvatusjaoston pöytäkirjoista 1956–1977 ja työvaliokunnan pöytäkirjoista 1976–1981. Ammattikasvatusjaoston osalta tarkasteltavana on sen koko toimintakausi, työvaliokunnan osalta tarkastelu päättyy toisen asteen uudistuksen valmistumiseen. Toisen asteen uudistus oli osa kokonaisuudistusta, jossa muodostettiin suomalainen koulutusjärjestelmä peruskoulusta korkeakouluun. Tutkimukseni kohteena on siis kirkon toiminta koulutuspoliittisena vaikuttajana toisen asteen uudistuksessa.

Kirkon kasvatustieteiden keskuksen Ammattikasvatusjaosto ja työvaliokunta olivat toteuttavan tason toimijoita, joten niiden toiminnan tarkastelu avaa kirkon käytännön vaikuttamistyötä eräässä suomalaisen koulutuspolitiikan suurhankkeessa. Tarkastelukulmani ei kuitenkaan liity tähän varsinaiseen vaikuttamistyöhön, vaan tulkintani fokuksessa on pikemminkin tähän muutokseen ja vaikuttamispyrkimyksiin liittynyt retorinen ja ideologinen ulottuvuus ja ennen kaikkea tähän liittynyt muutos.

Vielä 1950-luvulla kirkon työmuodot ammattikouluissa olivat ideologisesti kristillisyyteen pyrkiviä, kuten aamuhartauksia ja muita lähiseurakuntien kanssa yhteistyössä toteutettavia, ”kristillissiveelliseen” kasvatukseen pyrkiviä tapahtumia. Toisen asteen uudistuksen edetessä uskonnollisuusviittaukset putosivat pois ja yleissivistävän opetuksen elämän- ja maailmankatsomuksellisten sisältöjen tarvetta ammattikoulutuksessa alettiin perustella ihmisen kokonaispersoonallisuuden kehittymisellä. Vaikuttaa siltä, että kirkko pyrki nostamaan keskustelua ammattikoulutuksen arvoperustasta pikemminkin kuin perustelemaan silkkää uskonnonopetuksen tarvetta. Ammattikoulujen katsomusopetuskeskustelu vertautuu 1970-luvulla rinnakkain käynnissä olleeseen lukion opetussuunnitelmakeskusteluun, jossa kirkko profiloitui voimakkaasti uskonnonopetuksen tuntimäärän säilyttämisen puolustajana, ei niinkään sisällöllisen annin uudistajana tai perustelijana.

Ammatintalentaoppaat nuoria työelämään valmistamassa ja aikuisiksi kasvattamassa Sinikka Selin, Helsingin yliopisto

Koulutuksen kysyntä kasvoi voimakkaasti 1950- ja 1960-luvulla. Sivistyksen, tiedon ja taitojen jano näkyi paitsi uusien oppikoulujen perustamisena ja entisten laajentumisena, myös muodollisen ammatillisen koulutuksen yleistymisenä. Sekä yleissivistävälle koulutukselle että ammatilliselle koulutukselle oli suuri kysyntä. Tarvetta lisäsivät muodollisen koulutuksen kasvava arvostus ja suurten ikäluokkien varttuminen nuoriksi aikuisiksi. Samaan aikaan Suomen elinkeino- ja ammattirakenne muuttuivat nopeasti: sodasta selvinnyt, maatalouteen nojaava valtio kehittyi palveluyhteiskunnan kynnykselle.

Esityksessäni käsittelen tätä koulutuksellista murrosta nuorille suunnattujen ammatinvalintaoppaitten näkökulmasta. Ammatinvalinnanohjaus oli nostettu esiin työnvälityslaisissa 1930-luvun puolivälissä, ja sotien jälkeen toiminta organisoitui ja käynnistyi, ensimmäisenä Helsingissä. Ohjaukseen varten sekä Helsingin kaupunki että työvoima-asioista vastannut kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö laativat opaskirjoja.

Millaisia arvoja oppaat edustavat ja millaista tulevaisuutta nuorille niiden kautta tarjottiin? Oppaat esittelivät nuorille ammatteja, koulutusmahdollisuuksia ja yleisesti työelämää, ja siten ohjasivat heidän käsityksiään eri ammattien vaatimuksista sekä hyvistä ja huonoista puolista. Suurin osa oppaista oli suunnattu rinnakkaiskoulujärjestelmän jaon mukaisesti joko kansakoulun jatkoloukkia (vuodesta 1958 kansalaiskoulua) käyville tai keskikoulun viimeisellä luokalla oleville. Eri koulumuotoja käyvien nuorten työ- ja koulutusmahdollisuudet olivat hyvin erilaiset. Oppaissa havaitaan sosioekonomista taustaa noudatelleen jaon lisäksi myös sukupuolen vaikutus siihen, mitä noin 15-vuotiaille tytöille ja pojille pidettiin hyvänä tulevaisuutena.

Ammatillisen koulutuksen ambivalentti arvomaailma

Antti Maunu

Ammatillinen koulutus on ollut suomalaisen koulutuspolitiikan ja -tutkimuksen katvealueella, vaikka se on nykyään selvästi esimerkiksi lukiokoulutusta suositumpaa. Siksi myöskään siitä, millaiset aatteet ja opit vaikuttavat ammatillisen koulutuksen kentällä, ei ole selkeää käsitystä. Monet tutkijat ovat korostaneet ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyttä sekä siihen liittyvää uusliberalistista, kilpailullista ja yksilökeskeistä eetosta. Toisaalta ammatillista koulutusta on tarkasteltu paljon koulutuksen keskeyttämisen ja siihen kiinnittymisen näkökulmasta, jolloin ammatillinen koulutus näyttäytyy sosiaalisena ympäristönä, johon nuorten toivotaan kiinnittyvän – sekä sosiaalipoliittisena instrumenttina nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Työelämäkeskeinen ja sosiaalinen näkökulma voidaan myös yhdistää. Esimerkiksi työnantajat ja monet tutkijat ovat viime aikoina korostaneet, että keskeisimpiä työelämätaitoja ovat juuri sosiaaliset taidot ja valmiudet. Tämä näkyy myös syksyllä 2015 voimaan tulevissa ammatillisen koulutuksen uusissa opetussuunnitelmissa. Sosiaalisia taitoja taas voidaan oppia ainoastaan toimivissa ja turvallisissa (opiskelija) ryhmissä, jotka ovat keskeisiä myös nuorten kiinnittymisessä opintoihin. Tämä ajatus motivoi paljolti syksyllä 2014 voimaan astunutta uutta opiskeluhoitolakia. Samalla kuitenkin ammatillisessa koulutuksessa pyritään myös yhä suurempaan opintojen henkilökohtaistamiseen ja yksilöllistämiseen. Tämä tekee individualististen ja yhteisöllisten arvojen suhteesta ammatillisessa koulutuksessa ambivalenttia, kaksikasvoista. Voidaanko opiskelijoiden sosiaalisia valmiuksia ja kokemuksia oppilaitoksissa vahvistaa, jos käytännön toiminnassa ja sen kehittämisessä fokusoidaan toisistaan irrallisina määrittäviin yksilöihin?

Ulkomailla toimivat kulttuuri- ja koulutusinstituutit valtioiden, aatteiden ja ideologioiden palveluksessa - historiallinen katsaus

Olli Suominen, Turun yliopisto

Kenties osittain koska aihe jää yhtäältä kansallisten koulutusjärjestelmien ja toisaalta ylikansallisten koulutuspolitiikan teossa mukana olevien järjestöjen toiminnan väliin, ovat ulkomailla toimivat koulutus- ja kulttuuri-instituutit eräs jossain määrin – ainakin tutkimuksellisesti – ylenkatsottu koulutustoiminnan muoto. Aina ensimmäisten instituuttien perustamisesta 1800-luvun jälkipuoliskolta asti niiden toiminta on kuitenkin linkittynyt merkittäväällä tavalla kansallisvaltioiden – erityisesti eurooppalaisten – sisä- ja ulkopoliittisiin intresseihin ja heijastellut kulloisenkin ajan vallitsevia poliittisia näkemyksiä ja ideologioita. Tässä seminaariesitelmässä, jonka runko rakentuu työn alla olevaa väitöskirjaani varten tekemään työhön, käyn tiivistetysti läpi aihetta koskevaa aiempaa tutkimuskirjallisuutta pyrkien muodostamaan kronologisesti etenevän kertomuksen näiden instituuttien toiminnasta ja kehityksestä. Seminaarin teeman mukaisesti esitykseni pyrkii keskittymään erityisesti siihen, millä tavoin em. instituutit ovat olleet oman aikansa poliittisten ja ideologisten ”virtausten” tuotteita ja peilikuvia. Esityksen lopuksi esittelen vielä tarkemmin Kiinan Kunfutse-instituuttia, jonka toimintaa tutkin väitöskirjassani case study-luonteisesti.

KANSALAISKASVATUS, IDEOLOGIAT JA KÄYTÄNNÖT -TYÖRYHMÄ

”Rikoksenahan nämä käsitteli tämän” koulupoissaolon

Marjo Laitala, Oulun yliopisto

... kertoo poliisin koulukotiin viemä ”Reino”, ja jatkaa, että ”en missään muualla nähnykään rikollisuutta kun kasvatuslaitoksessa”. Koulukodissa 1960-luvulla ollut Reino vangitsee tietämättään *suojelukasvatuksen* ydinajatuksen, jonka yksilölle kauaskantoisista ja traagisistakin seurauksista tutkimukseni (Laitala 2015; Laitala & Puuronen 2015).

Suomeen 1800-luvun lopussa rantautunut suojelukasvatusaate; pakkokasvatus tai ojentamiskasvatus, joiksi sitä myös nimitettiin, oli vastaus ilmiöön ’pahantapaisuus’. Pahantapaisuus oli siveellistä turmelusta ja suojelukasvatuksen auktoriteettien mukaan rikollisuuden alku.

Koulukodit on alun perin perustettu – kasvatuslaitos-nimisinä – rikoksen tehneitä alaikäisiä varten, mutta niissä on aina ollut niin ajatuksellinen kuin konkreettinen tila pahantapaisille lapsille. Väitän, että rikollisuus on koulukotilapsiin ja -nuoriin kiinnitetty ominaisuus, jonka kautta he ovat määrittäneet teoistaan riippumatta. Yksi konkreettinen osoitus on 1940-luvun alussa käyttöön otettu nuorten rikoksenteekijöiden henkilötutkintalomake, joka on olemassa myös jokaisesta koulukotiin sijoitetusta alaikäisestä. Edelleen käytössä olevassa lomakkeessa tiedusteltiin vielä 60-luvun lopussa sekä lapsen että tämän vanhempien ja lähisukulaisten rikollisen ”uran” lisäksi näiden sielullista ja ruumiillista terveydentilaa sekä luonteenlaatua. Reino ei, kuten ei suurin osa muistakaan tutkimukseen haastatelluista, ollut ennen koulukotia syyllistynyt rikolliseen tekoon; sikäli kun rikos määritellään teoksi, joka on laissa määritelty rikokseksi.

Tutkimukseen on haastateltu 35:tä vuosina 1950–1985 koulukodissa ollutta henkilöä. Lähtökohtana on ollut kokemushistorian arvostus ja pyrkimys täydentää pääasiassa asiakirja-aineistoihin perustuvaa koulukotien tähänastista historiakuvaa.

Vastuullisuuteen kasvattaminen ja liberaali moraalisubjekti – aatehistoriallinen tarkastelu

Risto Suvanto, Valola säätiö

Arvotajunnan kehittäminen on kasvatuksen keskeinen tehtävä. Kasvatus on osa prosessia, jossa yksilö imee itseensä yhteisönsä arvoja. Mikä on kasvatuksen rooli tässä yhteisön ja yksittäisen kasvatettavan välisessä dialogissa?

Tarkastelen kysymystä tolstoilaisuudesta ja 1900-luvun alun aatemaailmasta ponnistavan taiteilija, kasvatustieteen tohtori (h.c) Aleksanteri Ahola-Valon (1900–1997) kasvatustieteen kautta. Vastuullisuuteen kasvattamisen menetelmän luonut Ahola-Valo joutui kokemaan pitkän elämänsä aikana yhteisön arvojen monenlaisia mullistuksia. Hänen kasvattajan matkansa tsaarin Venäjältä moderniin liberaaliin Suomeen antaa oivan konkreettisen näkökulman miten aatteet, opit ja ideologiat vaikuttavat kasvattajan asemaan ja tehtäväkuvaan ja miten ne määrittävät kasvatusta. Pohdin myös miten Ahola-Valon hyveisiin nojautuva vastuullisuusajattelu suhtautuu nykyiseen vallitsevaan liberaalisen moraalisubjektin ideaan ja mitkä ovat sen aatehistorialliset lähtökohdat.

Porvarillisen liikuntavalistuksen aatteelliset vaikutteet v. 1918–1950

Jussi Turtiainen, Helsingin yliopisto

Esitelmäni perustuu väitöskirjatyölle, jossa tutkin liikuntavalistusta ruumiiseen kohdistuvana kansalaiskasvatuksena. Liikuntavalistuksella viitataan koulujen liikuntakasvatusta laajempaan vaikuttamiseen ja valistamiseen sfäärin, jossa kohteeksi otettiin koko väestö. Tässä esitelmässä tarkastelen lähemmin kansalaisten ruumiillista valmistamista aatteellisten virtausten näkökulmasta. Analyysini perustuu porvarillisen voimistelu- ja urheiluliikkeen piiriin kuuluvien Suomen Urheilulehden ja Kisakenttä –lehden valistuskirjoituksiin. Lehtikirjoituksissa pyrittiin kasvattamaan terveitä, vahvoja ja hyvän ruumiillisen kunnon omaavia kansalaisia, ja toisaalta saamaan kansalaiset joukkojärjestöjen toiminnan piiriin. Vuosien 1917–18 seurauksena kysymys liikuntavalistuksen kansalaisuudesta kuumeni uudella tavalla, koska voimistelu- ja urheiluelämä jakaantui kahteen ideologiseen leiriin. Esitelmässäni pohdin tämän ideologisen repeämän vaikutusten seurauksia ja sitä, millaiset aatevirtaukset toimivat liikuntavalistuksen taustalla kansalaisten liikututtajina.

KOULUTUS, AIKA JA IDEOLOGIA -TYÖRYMÄ

Koulutusta varallisuuteen ja säätyyn katsomatta - koulutuksen säätykonfliktista 1800-luvulla

Tarja-Liisa Luukkanen, Helsingin yliopisto

Tarkastelen kysymystä tutkimalla yhtä suomalaisen kansanopetuksen säätykonfliktia. Tässä konfliktissa paikallistason toimijat ja sääty-yhteiskunnan ylätasoa edustanut kirkollinen eliitti olivat 1800-luvun jälkipuoliskolla eri mieltä kansakoulun ja ylipäätään tiedollisen koulutuksen tarjoamisesta rahvaanlapsille.

Tarkastelen teemaa yhden maalaisperiferian kouluhankkeen kautta. Suomenkielisen ja keskisuomalaisen Karstulan kunnan paikallisaktiivien hanke perustaa kuntaan koulu kesti viitisentoista vuotta. Hanke toteutui samaan aikaan kuin sääty-yhteiskunnan kirkollinen eliitti vastusti kansanopetusta. Paikallistason vaikuttajat, talonpojat ja kauppiat, olivat asiasta toista mieltä kuin luterilaisen kirkon johto ja yliopiston teologian professorit, ja Karstulan

kouluhankkeessa oli sittemmin mukana myös alatason papisto. Tulkintojen eroavaisuudesta kertoo, että paikallisesti toteutettiin filantrooppinen kouluhanke, kun taas esimerkiksi Lars Stenbäckin, maamme ensimmäisen kasvatustieteen professorin mielestä filantrooppiset kouluideologiat olivat pakanallisia.

Tarkasteluni lähteinä ovat Karstulan kunnankokouksen aineistot, kansakoulun johtokunnan pöytäkirjat, paikalliskirjoittajien sanomalehtiartikkelit sekä kirkollisen eliitin edustajien osalta heidän julkaisujaan. Tarkastelusta käy ilmi, että kouluhanketta ajaneet kouluttamattomat paikallisaktiivit olivat koulukysymyksissä edistyksellisempiä ja avarakatseisempia kuin yliopistokoulutettu kirkollinen eliitti.

Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa

KT Pigga Keskitalo, Sámi allaskuvla, Norja

Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historiaa käsittelevässä tutkimusprojektissa tuodaan esiin kirkon, suomalaisen koululaitoksen ja saamelaisuuden kohtaaminen. Projekti on koontunut yhteen tietoa Suomen saamelaisiin kohdistuneesta koulutustoiminnasta kirkon toiminnan alkutaipaleelta sekä nationalismin aikakaudelta 1800-luvun taitteesta nykypäivään asti. Projektiin osallistui Suomen saamelaiseen kouluhistoriaan perehtyneitä asiantuntijoita ja toimijoita. Tutkimusprojekti perustuu arkisto- ja lähdemateriaalitutkimustyöhön samoin kuin eri-ikäisten saamelaisten sekä kouluhallinnon ja koulutuksen tehtävissä toimineiden henkilöiden kouluhistoriallisiin kokemuksiin. Monitieteisen näkökulman avulla on mahdollista valottaa laajasti, kriittisesti ja monisyisesti saamelaisten suhdetta koululaitokseen ja toisaalta kirkon ja koululaitoksen kohdistamia toimenpiteitä saamelaisiin.

Uusliberalismia vai ei? – Suomalaista perusopetusta koskevien koulutuspoliittisten kasvatus- ja opetustavoitteiden arvot vuosina 1994–2012 Shalom Schwartzin arvoteorian valossa Ilari Kärki, Helsingin yliopisto

Esityksessä tulen kertomaan väitöskirjatutkimukseni tuloksia perusopetusta koskevien koulutuspoliittisten kasvatus- ja opetustavoitteiden arvoista. Tutkimusaineiston yhden osan muodostavat tutkimusaikavälillä laaditut keskeisimmät perusopetusta velvoittavat ja ohjaavat asiakirjat (perusopetuslaki 628/1998, perusopetusasetus 852/1998, valtioneuvoston asetukset perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 1435/2001 ja 422/2012, hallitusten [Lipposen I ja II, Vanhasen I ja II, Kiviniemen ja Kataisen] hallitusohjelmat, niiden pohjalta laaditut valtioneuvoston hyväksymät koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmat [KESUt 1995–2000, 1999–2004, 2003–2008, 2007–2012 ja 2011–2016] sekä valtakunnalliset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1994 ja 2004).

Tutkimusaineiston toisen osan muodostavat Euroopan unionin, suomalaisen koulutuspolitiikkaan keskeisimmin vaikuttavien kansallisten etujärjestöjen (EK ja sen edeltäjä TT, SAK, STTK, OAJ ja Suomen Kuntaliitto) sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen laatimat perusopetusta koskevat koulutuspoliittiset tavoiteohjelmat ja lausunnot Tutkimusmenetelmänä käytetään sisällönanalyysia, jonka luokitusrungon muodostavat Schwartzin arvoteorian kymmenen arvotyyppiä.

Analyysin perusteella laadittujen arvomallien ja arvokarttojen avulla tarkastellaan tutkimusaineiston arvojen jakautumista arvotyyppien kesken sekä arvojen painottumista eri arvoulottuvuuksien suhteen. Tutkimuksen tuloksissa havainnoidaan lisäksi arvopainotusten muutossuuntia, vertaillaan tutkimusaineiston arvopainotuksia keskenään sekä verrataan tutkimusaineistossa painottuvia arvoja yhteiskunnassa ja koulutuspolitiikassa eri aikakausina painottuneisiin arvoihin, kansalaisten arvoihin sekä erilaisten yhteiskunnan kehittämisen ideologisten lähtökohtien arvoihin. Näitä toisilleen vastakkaisia lähtökohtia edustavat toisaalta yksilökeskeisiä ja taloudellisia arvoja korostava uusliberalismi ja toisaalta yhteisökeskeisiä arvoja edustavat kommunitarismi, kristinusko ja kristillinen etiikka.

Tiedon metropoli. Tutkimuksen, opetuksen ja tiedonvälityksen käännekohtia ja vaikuttajia Helsingin historiassa 1945–2010.

Martti Häikiö, Helsingin yliopisto

Kuvauksen kohteena ovat kymmenet helsinkiläiset koulut ja oppilaitokset, tiedotusvälineet ja tutkimuslaitokset, kirjastot ja museot, kirjakaupat ja kustantajat. Tapahtumia kuvataan eri alojen käännekohtien ja keskeisten vaikuttajien näkökulmasta. Teos on myös persoonallinen tulkinta poliittisen säätelyn vaikutuksista ja arvojen murroksista ja toisaalta tieteen ja teknologian läpimurroista. Ajallisesti teos alkaa sodanjälkeisten vuosien kulttuuritaistelusta, jota ilmensi Helsingin yliopiston rehtorin sekä Kouluhallituksen ja Yleisradion pääjohtajien erottaminen. Poliittisen pintakuohun alla muutovoimat hävisivät kuitenkin jatkuvuudelle, eräänlaiselle restauraatiolle eli vanhojen arvojen paluulle.

Teoksessa tarkastellaan tieteen ja teknologian tuomia muutoksia helsinkiläisten elämään. Transistorin ja mikropiirin keksimisestä alkoi modernin elektroniikan nousu, televisiotoiminnan käynnistyminen muutti kotien arkea, DNA:n keksiminen avasi ihmisen genetiikan ja lääketieteen uuden aikakauden, atomivoimaa ryhdyttiin ottamaan energiatuotannon käyttöön, rakettimootorit lyhensivät tavallisten ihmisten kaukomatkoihin tarvitsemää aikaa.

1960-luvun arvomurros toi keskitetyn julkisen sektorin suunnittelun ja säätelyn kasvun. Alueyliopistojen perustaminen ja valtion teknologiapolitiikka mursivat Helsingin yliopiston ja Teknillisen korkeakoulun hallitsevan aseman. Tasa-arvoajatteluun nojaava peruskoulu mullisti Helsingin monipuolisen koululaitoksen. Viihde alkoi syrjäyttää valistusta tiedotusvälineissä ja kirjastoissa. Mutta 1980-luvulla säätelyä seurasi sen purkaminen, monopolien hajottaminen ja kilpailuajattelun lisääntyminen kaikilla elämänoilla. Toiminnan ja tuloksellisuuden arviointi ulottui kaikkialle. Aika suosi suuria järjestelmiä ja yksiköitä niin tutkimuksessa, opetuksessa ja tiedonvälityksessä.

Teoksen loppupuolella kuvataan digitalisoitumisen vaikutuksia Helsingin elämään. Datasiirron luomat tiedonsiirtoverkot, digitaalinen signaalinkäsittely, tietokoneiden yleistymisen ja mikroprosessorien tehon kasvu sekä internet avasivat uusia väyliä tiedon hankinnalle, käsittelylle ja jakelulle. Yhtenä teemana tiedon historiassa on kunnallisten rajojen hämärtyminen internetin ja tiiviin alueyhteistyön myötä.